

Aan het College van B&W
en
de gemeenteraad
van de gemeente Waalwijk,
Postbus 10150
5140 GB Waalwijk

Putte, 21 juli 2016

Geachte leden van het College en leden van de gemeenteraad,

Met verbijstering hebben de Werkgroep Monumentale Kunst (WMK) en de Provinciale Commissie Noord-Brabant van Bond Heemschut kennis genomen van het besluit het baksteenmozaïek van Berend Hendriks met de sloop van de voormalige VMBO-scholengemeenschap Walewyc verloren te doen gaan. Beide partijen hebben zich de afgelopen maanden buitengewoon ingespannen voor behoud van dit kostbare kunstwerk. Het kunstwerk is van grote betekenis en opgenomen in de lijst van monumentale kunst opgesteld door de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in Amersfoort. Zoals herhaalde malen benadrukt is Berend Hendriks een van de vooraanstaandste en belangrijkste kunstenaars uit de wederopbouwperiode.

Bond Heemschut heeft het belang van de kunstenaar en het kunstwerk in Waalwijk aangetoond in de waardenstelling gemaakt door Drs. Erik Luermans, en twee maal tijdens de inspreekperiodes in de raadscommissie Ruimte (21 april 2016) en in de gemeenteraad (23 juni 2016). Twee herbestemmingslocaties heeft de WMK geregeld: Theater 'De Leest' en Scholengemeenschap 'De Overlaat'. Bovendien werd onze visie gesteund door de ambtenaren van de gemeente Waalwijk, mevrouw Drs. S. de Kock en Ing. P. Hermens. Desondanks heeft u besloten dit unieke monumentale kunstwerk te vernietigen.

Afgezien van het grote verlies dat hiermee wordt geleden, zijn er andere implicaties aan uw besluit verbonden. Juridisch gezien zijn er twee gevolgen: sloop en vergoeding aan de erfgenamen in de persoon van zoon Pim Hendriks, of verwijdering en herplaatsing tegen een ander gebouw op kosten van de huidige instelling (lees: de gemeente Waalwijk).

Bond Heemschut, Vereniging tot Bescherming van Cultuurmonumenten in Nederland.
Opgericht in 1911. Beschermvrouwe: H.K.H. Prinses Beatrix

In concreto houdt dat in dat de gemeente Waalwijk 50.000 euro fourneert omdat de WMK en betrokken Waalwijkse burgers de RABObank hebben benaderd die 25.000 euro wil schenken op voorwaarde dat de gemeente meedoet. De demontagekosten zijn dan gedekt. Het is aan de WMK om de kosten van herplaatsing via subsidies bijeen te krijgen.

Nogmaals sluiten wij de begroting in die is opgesteld door een gespecialiseerd en gecertificeerd bedrijf voor de kosten van verwijdering en herplaatsing. Daaruit blijkt welke kosten voor herbestemming/vernietiging volgens de auteurswet (artikel 43a) dat zijn. Bij vernietiging is volgens de auteurswet (BWBR0001886) artikel 10-1, lid nr. 11 en de artikelen 26 en 27, de eigenaar gehouden, in geval van minder dan 70 jaar na het aanbrengen (artikel 37 maar ook nog later in het volgrecht), de nabestaanden schadeloos te stellen. Wij verwijzen naar het separaat verstuurd bezwaar van erfgenaam Pim Hendriks, zoon van Berend Hendriks, die al eerder bezwaar bij u aantekende tegen vernietiging. Het kunstwerk dateert van 1960 en derhalve is de termijn van 70 jaar geldend.

Nogmaals, voordat u meent dat u onrecht wordt aangedaan: in principe gaat het om een bedrag van 65.000 euro dat u zou moeten betalen voor demontage of schadeloosstelling bij vernietiging. Vanwege het belang van het kunstwerk neemt de WMK de grootste verantwoordelijkheid in dezen. De gemeente Waalwijk dient 50.000 euro te fourneren: de rest van de kosten is voor rekening en verantwoordelijkheid van de WMK. Indien u volhardt in uw besluit te slopen dan dient u 65.000 euro aan genoemde erfgenaam uit te keren.

Tenslotte zien wij ons genoodzaakt bij volharding in uw besluit, de landelijke pers in te lichten. Het kantoor van Bond Heemschut in Amsterdam heeft deze connecties en aangeboden deze aan te wenden.

Wij zijn echter niet uit op dergelijke drastische maatregelen en hopen dat u dit schrijven en dat van de erfgenaam in alle redelijkheid in overweging wilt nemen alvorens tot actie over te gaan. In verband met de tijdsdruk verwachten wij op zeer korte termijn een antwoord per mail maar uiterlijk 27 juli aanstaande en gericht aan Norman Vervat, vervat2000@yahoo.com (dit in verband met vakantie van ondergetekende).

Bond Heemschut, Vereniging tot Bescherming van Cultuurmonumenten in Nederland.
Opgericht in 1911. Beschermvrouwe: H.K.H. Prinses Beatrix

Te allen tijde tot overleg bereid, verblijft namens de WMK en de Provinciale Commissie Noord-Brabant,

Drs. Johanna Jacobs, voorzitter

06-22548910
Biezendreef 34
4645 GA Putte
johanna.jacobs@kpnmail.nl

Tot 15 augustus 2016 alle correspondentie en/of telefonische contacten met Drs. Norman Vervat, lid van de WMK, vervat2000@yahoo.com, tel.: 06-18181207

Bijlagen: Begroting
Waardenstelling Erik Luermans

Kopie: leden Werkgroep Monumentale Kunst
Bestuur Provinciale Commissie Noord-Brabant
Directeur en Beleidsadviseur Bond Heemschut
Mevrouw Marina Moons
De heer Pim Hendriks

Bond Heemschut, Vereniging tot Bescherming van Cultuurmonumenten in Nederland.
Opgericht in 1911. Beschermvrouwe: H.K.H. Prinses Beatrix

Begroting voor uitnemen, transport , herplaatsing en restauratie.

Uitgaven

Uitnemen,	€ 36.000,-
Bekisten en transport	€ 30.000,-
Waardstelling, reiskosten, begeleiding en rapportage Werkgroep Monumentale Kunst Heemschut	€ 7.000,-
Montage op nieuwe locatie met voorzieningen	€ 25.000,-
Restauratie en afwerking	€ 7.000,-
Totaal uitgaven	€ 105.000,-

Inkomsten

Bijdrage gemeente Waalwijk	€ 50.000,-
Rabobank Waalwijk	€ 25.000,-
Fonds BKKC provincie	€ 20.000,-
Lokale sponsors	€ 10.000,-
Totaal inkomsten	€ 105.000,-

Bond Heemschut, Vereniging tot Bescherming van Cultuurmonumenten in Nederland.
Opgericht in 1911. Beschermvrouwe: H.K.H. Prinses Beatrix

Waardstelling baksteenmozaïek kunstwerk van Berend Hendriks aan de gevel Walewyc-VMBO Scholengemeenschap te Waalwijk.

Het kunstwerk is opgenomen in wederopbouwdatabank onder Code SCHL0178

Locatie: In 1958 gingen de werkzaamheden voor een nieuw, permanent gebouw van de Nijverheidsschool voor Waalwijk en omstreken aan het Vredesplein van start. Het gebouw werd geopend in 1960.

Walewyc-VMBO Scholengemeenschap, voorheen Mavo, voorheen Nijverheidsschool (1949, start bouw hoofdgebouw, uitbreiding 1960), Vredesplein/ De Langstraat, Waalwijk

kunstwerk: aan blinde zijgevel van deze monumentale uitbreiding uit 1960, vanaf eerste verdieping over gehele wand. Het betreft de kopse wand aan Noordzijde, waarachter zich eerst 3 lokalen bevinden waarna de sporthal zich ontvouwd, overigens ook met bovenverdieping.

Techniek: baksteen mozaïek

Materiele staat: in goede staat. Vanwege het gebruik van diverse baksteensoorten en metseltechnieken met dito voegvullingen zijn her en der wat verschillen ontstaan in reliëf. De kleuren zijn vervaagd. De bakstenen wand staat voor een gemetselde binnenblad die uit de betonnen constructie voortvloeit. Een verwijdering van de wand met het oog op mogelijke herplaatsing lijkt technisch zeer wel mogelijk.

Maten: bij benadering: na basement van bijna 4 meter hoog over de gehele breedte is het gehele bovenstuk van de gevel gebruikt voor het tafereel. Hoogte ongeveer 7 meter, breedte ongeveer 13 meter.

Thema: plezier en spel opvoeding van (mannelijke) leerlingen.

Het **kunstmetselwerk Nijverheidsschool** werd in 1958 aangebracht op de noordgevel van de toen in aanbouw zijnde nieuwe Nijverheidsschool aan het Vredesplein. Het stenenmozaïek meet 7 x 13 meter en is ontworpen door Berend Hendriks (1918-1997). De circus-achtige motieven symboliseren de 'onvolleerdheid der afgestudeerde leerlingen'. De grondgedachte van het geheel is een gemeenschap met als centraal punt een markt (in cirkelvorm) waaromheen huizen, telegraafpalen enz. De toegangswegen tot het centrum leiden respectievelijk langs een brug, een poort en een gewone weg. Het centrum is weergegeven als een cirkel, duidende op een circus. Een circus is volgens Hendriks een typisch voorbeeld van een sterk bindende gemeenschap tussen artiesten en toeschouwers. De vier jongens die zijn afgebeeld, stellen de afgestudeerde leerlingen van de school voor. Zij zijn als het ware enkele jaren aan de gemeenschap onttrokken geweest en keren daarin nu terug, nog niet volleerd en dus nog wankel in hun gang. In die gemeenschap zullen zij zich verder moeten vormen. Die wankelende gang wordt voor de elektriciën uitgebeeld door het gaan over een gespannen elektrische raad, voor de smid-bankwerker door de voortbeweging middels een hoog en onstabiel soort rijwiel (zelf gemaakt door de leerling) en voor de beide schoenmakers door een gang over bollen. Deze voetbeweging duidt bovendien op hun vak. De schoenmaker moet immers een soepele lichte gang mogelijk maken.

compositie: Dwars over het midden van het gehele geveloppervlak en door de voorstelling heen loopt, van links naar rechts, in een dunne reep van andersoortige steentjes en metselverband, een lijn (elektrische draad) waarop aan de rechterkant een jongeman zijn evenwicht probeert te

bewaren, zijn armen gespreid. De lijn wordt aan weerszijden door vrij in het vlak geplaatste staketsels bij elkaar gehouden. Links in het midden balanceren twee jongemannen op een soort bal. Direct onder hen loopt horizontaal een simpele boogbrug in geel. Centraal in beeld met op de achtergrond allerlei architecturale, geometrische, gekleurde vlakken die deels herkenbaar zijn zit een jongeman op een eenwieler. De figuur is opvallend uitgerek. De thematiek verwijst direct naar de sportende/spelende leerlingen in de hal achter de muur. De gevel is, op de hoek van een drukke straat, toen en nu, een opvallende blikvanger.

Met de jaren zijn gekleurde bakstenen wat vervaagd, waardoor de gedurfde compositie minder uitgesproken is geworden. Door het gebruik van andersoortige stenen en dito metselverbanden ontstaat een vrij vertoon van materiaalkunst.

Kunstenaar:

BEREND HENDRIKS 1918 – 1979 beeldende kunstenaar, monumentaal vormgever. Opgeleid aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunst te Amsterdam. Een veelzijdig kunstenaar, actief in het publiek domein als beeldhouwer, heeft vele monumentale werken gerealiseerd en heeft met zijn ideeën en werkwijze inhoud gegeven aan de Arnhemse School: een vernieuwende, abstraherende en geometrische, architecturale vormgeving op pleinen, aan gevels in binnen- en buitenruimtes. Samen met Peter Struycken geldt hij als grondlegger van deze stijl die zich ten doel stelde om kunst te integreren in de gebouwde omgeving.

Hendriks streefde naar een kunst die zich bevrijdde van de subjectiviteit, de gebondenheid aan de persoonlijke gedachten van de kunstenaar. De kunstenaar zou meer moeten samenwerken met architecten en stedenbouwers. Hij pleitte ervoor om bij het ontwerpen van nieuwe stedelijke omgevingen - er werden in de jaren zestig vele nieuwe buitenwijken gebouwd en ingericht en vele scholen en andere utilitaire gebouwen gerealiseerd - gebruik te maken van de wiskundige basis van de menselijke waarneming, oftewel de wetmatigheden van vorm, kleur en maat. Dit was het 'Systeem', een soort beeldgrammatica. Hendriks en Struycken stelden in 1966 aan de Arnhemse Academie een leerprogramma op dat ze Monumentaal Nieuwe Stijl noemden. Deze opleiding heeft vele jaren een enorme invloed gehad op de monumentale kunst in Nederland.

Conclusie:

Hendriks had een hoge productie, alleen of samen met andere collega kunstenaars dan wel architecten. Inmiddels echter is veel van zijn werk verloren gegaan. In zijn algemeenheid kunnen wij stellen dat het werk van Hendriks, voornamelijk in stilistische en compositorische zin, maatgevend is voor monumentale muurkunst in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw. Daarnaast is zijn werk als 'theoreticus' van de Arnhemse School van groot belang geweest: zijn ideeën kenden vele navolging. Dit kunstwerk is verkeert in goede staat, bestrijkt een royaal oppervlak en is in vorm en stijl, in zijn thema en materiaalkeuze een treffend voorbeeld van zijn meesterhand uit die tijd. Mede gelet op de staat waarin zich dit baksteen mozaïek verkeert en de relatief geringe technische moeilijkheden die een verwijdering van deze wand met zich lijken te brengen, is het advies om over te gaan tot behoud van dit erfgoed.

Drs. E. Luermans, Bureau KunstZaken, lid landelijke werkgroep Monumentale Kunst Bond Heemschut, 22 januari 2016

NB: Het kunstwerk staat op de cover van het tijdschrift Baksteen, nr 3 jaargang 1961. In het tijdschrift staat een artikel over Berend Hendriks. "Het werk van Berend Hendriks. Monumentale kunst in baksteen. De schoonheid van het materiaal als inspiratiebron", in: Baksteen. Tijdschrift gewijd aan de eigenschappen en toepassing van kleiprodukten. Nummer 3, mei 1961, pp.19-23
Met dank aan Ineke van den Houdt, redacteur Waalwijk Wiki

Stenenmozaïek, Corderius College, Amersfoort glas in beton, Chr. Nijverheidsschool Boshuizen, Leiden
Balkondecoraties Nieuwstraat, Eindhoven Stenenmozaïek kerk Drachten

Bond Heemschut, Vereniging tot Bescherming van Cultuurmonumenten in Nederland.
Opgericht in 1911. Beschermvrouwe: H.K.H. Prinses Beatrix

Erfgoedvereniging Heemschut | Nieuwezijds Kolk 28 | 1012 PV Amsterdam | www.heemschut.nl | info@heemschut.nl | 020-6225292